

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ

ДУТЧАК МИРОСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 796.034.2 (477)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
СПОРТУ ДЛЯ ВСІХ В УКРАЇНІ**

24.00.02 — Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук
з фізичного виховання і спорту

Київ — 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті фізичного виховання і спорту України,
Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту

Науковий консультант:

доктор педагогічних наук, професор **Булатова Марія Михайлівна**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, завідувач кафедри здоров'я, фітнесу і рекреації

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук **Литвиненко Світлана Миколаївна**, Південний федеральний університет Російської Федерації, професор кафедри теоретичних основ фізичного виховання;

доктор біологічних наук, професор **Магльований Анатолій Васильович**, Львівський національний медичний університет ім. Д. Галицького, проректор з науково-педагогічної роботи, завідувач кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини, фізичного виховання та валеології;

доктор педагогічних наук, професор **Сущенко Людмила Петрівна**, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, завідувач кафедри фізичної реабілітації

Захист відбудеться 28 жовтня 2009 р. о 12 год 30 хв на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.829.01 Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розіслано 25 вересня 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.І. Воронова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Ідея спорту для всіх інтенсивно реалізується у світі, починаючи з 1960-х років як реакція суспільства на необхідність пошуку ефективних концепцій зміцнення здоров'я людей та профілактики хронічних захворювань в умовах зростаючої гіпокінезії та підвищення рівня життя населення.

В основних документах ООН (резолюції Генеральних Асамблей “Спорт як засіб сприяння вихованню, здоров'ю, розвитку і миру”), ЮНЕСКО (Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту), Всесвітньої організації охорони здоров'я (Глобальна стратегія з харчування, рухової активності та здоров'я), Ради Європи (Європейська спортивна хартія), Європейського Союзу (Біла книга про спорт) підкреслюється значущість спорту для всіх у вирішенні важливих соціально-економічних питань та у сприянні здоров'ю, вихованню, освіті, загальному розвитку особи та зміцненню миру. Міжнародний олімпійський комітет велику увагу приділяє координації зусиль спортивних організацій у використанні можливостей спорту для всіх, що стосується профілактики різних захворювань шляхом використання доступних форм рухової активності.

Системний аналіз світового масиву наукових знань та міжнародного досвіду розвитку спорту для всіх свідчить про певне опрацювання теоретичних засад цього процесу, особливостей формування та реалізації відповідної державної політики, нормативно-правових, соціальних та економічних аспектів функціонування системи спорту для всіх (N. Bergsgard, 2007; A. Chaker, 2004; M. Ikeda, 2004; K. Nylton, 2008; J. Palm, 2004; J. Parry, 2005). У провідних країнах світу більше половини населення залучено до спорту для всіх, що в поєднанні з раціональним харчуванням, боротьбою зі шкідливими звичками, відповідними екологічними умовами забезпечує належний рівень здоров'я та високу тривалість активного життя громадян.

Разом із цим в аналітичних матеріалах Всесвітньої організації охорони здоров'я (2002) зазначається, що в Європі спосіб життя кожної п'ятої людини характеризується ще незначним рівнем або повною відсутністю рухової активності. Ця проблема найбільш актуальна для країн східної частини континенту і передусім для України.

В українському суспільстві через ряд об'єктивних та суб'єктивних причин недооцінюються можливості рухової активності у веденні здорового способу життя та зміцненні здоров'я громадян, профілактиці шкідливих звичок, передусім серед молоді, та у вирішенні інших важливих соціально-економічних проблем. Принциповим моментом є приведення у відповідність до реалій сьогодення системи залучення населення до рухової активності оздоровчої спрямованості та відхід від твердо вкорінених стереотипів, характерних для часів Радянського Союзу (В. М. Платонов, 1999, 2006; М. М. Булатова, 2001, 2007; Т. Ю. Круцевич, 2000, 2008).

Відмічаючи значне наукове і практичне значення розглянутих документів міжнародних організацій, наукових праць зарубіжних та вітчизняних учених, доцільно зауважити, що дуже

важливими є подальше узагальнення та адаптація наявних знань відповідно до вимог сучасного етапу розвитку України. Практика фізкультурно-оздоровчої роботи потребує напрацювання нових підходів з урахуванням політичних та соціально-економічних викликів перед сучасною Українською державою та зумовлені внутрішніми причинами й інтеграцією у міжнародне співтовариство в контексті світової глобалізації. Актуальним видається отримання принципово нових знань про особливості залучення населення до рухової активності, які б відповідали конкретному середовищу та специфіці України (високі темпи скорочення тривалості життя людей, низький рівень рухової активності населення, відсутність традицій здорового способу життя, недосконале фізичне виховання в навчальних закладах, відсталість матеріально-технічної бази сфери фізичної культури і спорту).

Для сучасного українського суспільства винятково важливого значення набуває вивчення особливостей зняття авторитарних обмежень на шляху впровадження в діяльність різних груп населення рухової активності на основі гуманізації цього процесу, орієнтування його на інтереси конкретної людини з урахуванням її потреб, можливостей, нахилів, мотивів та ціннісних настанов. Це викликає нагальну потребу проведення досліджень проблем формування в Україні якісно нової системи залучення населення до рухової активності — спорту для всіх, що стане складовою системи вищого порядку — здорового способу життя.

Актуальність зазначеної вище проблеми, її важлива соціальна значущість обумовили вибір теми дисертаційного дослідження та визначили його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась відповідно до теми 2.3.1. “Теоретико-методичні та прикладні аспекти застосування ринкових технологій фізкультурно-спортивними організаціями України” “Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури та спорту на 2001—2005 рр.” Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України, номер державної реєстрації 0101U006319 (автор брав участь у розробці вказаної теми як співвиконавець). Здобувачем здійснюється керівництво темою 1.3.1. “Управлінські та педагогічні засади гуманізації масового спорту в Україні” “Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури та спорту на 2006—2010 рр.” Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту, номер державної реєстрації 0107U000493.

Мета дослідження полягає в розробці та реалізації концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності як методологічної основи формування системи спорту для всіх (складової здорового способу життя) з урахуванням особливостей сучасного етапу розвитку України, а також у науковому обґрунтуванні теоретико-методичних засад та технологій удосконалення державного управління й підготовки кадрів для сфери фізичної культури і спорту.

Завдання роботи:

1. Визначити сутність спорту для всіх, історичні передумови його формування та особливості

сучасного розвитку у світовому контексті. Охарактеризувати систему залучення населення до рухової активності в Україні у другій половині ХХ ст.

2. Здійснити теоретичне обґрунтування концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності як основи формування системи спорту для всіх в Україні.

3. Визначити цілі, функції та структуру системи спорту для всіх в Україні.

4. Розробити технології державного управління спортом для всіх в Україні.

5. Обґрунтувати теоретико-методичні засади кадрового забезпечення управління спортом для всіх в Україні.

6. Розробити комплекс заходів для впровадження концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності та формування системи спорту для всіх в Україні.

Об'єкт дослідження — система спорту для всіх.

Предмет дослідження — процеси формування системи спорту для всіх в Україні.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становили діалектичні закономірності розвитку соціальних явищ і процесів, розгляд системи спорту для всіх як складової вищого порядку — здорового способу життя — та адаптація накопичених знань до реальних умов України, що знаходиться на сучасному історичному етапі свого розвитку, а також філософські положення про гуманізм як систему поглядів на людину як найвищу цінність, що характеризується такими ознаками: повага до свободи та гідності кожної людини; врахування інтересів, потреб та індивідуальних особливостей кожної людини; благополуччя людини; турбота про щастя людини; надання людям рівних можливостей для розвитку та самовдосконалення особистості; високоморальні відносини між людьми.

У роботі здійснено теоретичне обґрунтування методології формування системи спорту для всіх в Україні. Визначено, що діяльність українського суспільства в цілому та окремих соціальних інститутів у формуванні системи спорту для всіх як складової здорового способу життя має базуватися на концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності. Ця концепція розглядається як система поглядів на напрями впровадження гуманізму та подолання авторитаризму вітчизняної системи фізичного виховання різних груп населення.

Методологія дослідження базувалася на поєднанні загальнотеоретичних знань і практичного досвіду з проблематики: теорії спорту (В. М. Платонов, 1994, 2004; Л. П. Матвеев, 1999, 2004), теорії і методики фізичного виховання (М. М. Булатова, 2007; Т. Ю. Круцевич, 2008; Б. М. Шиян, 2004), зокрема їхньої гуманістичної складової (В. М. Кряж, 2004; В. І. Столяров, 2006; F. Booth, 2006) та спорту для всіх (С. М. Литвиненко, 2005; W. Baumann, 2008; J. Palm, 2006; Y. Tamaguchi, 2007); філософії людиноцентризму (В. П. Андрущенко, 2006; В. Г. Кремень, 2007); основ здорового способу життя (R.S. Paffenbarger, 1999; S. Schlosberg, 2000; публікації ВООЗ, 2002—2008); менеджменту та економіки фізичного виховання і спорту (В. І. Жолдак, 2003; Ю. П. Мічуда,

2008; І. І. Переверзін, 2002; R. Jackson, 2005); теорії державного управління (Г. В. Атаманчук, 2002; В. І. Луговий, 1997; Ю. П. Сурмін, 2007); підготовки фахівців із фізичного виховання і спорту (С. М. Бегідова, 2001; Л. П. Сущенко, 2003; Ю. М. Шкретій, 2004).

Методи дослідження. У процесі виконання дисертаційної роботи було застосовано такі методи дослідження: метод системного аналізу; метод поєднання логічного та історичного аналізу; аналіз наукової літератури та документів, передового вітчизняного та зарубіжного досвіду; метод порівняння та зіставлення; метод функціонально-структурного аналізу; соціологічне опитування; методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці наукових положень та отриманні нових висновків у сфері фізичної культури і спорту, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему з формування системи спорту для всіх з урахуванням особливостей сучасного етапу розвитку України та мають цінність для суспільної практики (підвищують рівень залучення населення до рухової активності як складової здорового способу життя).

У результаті наукових досліджень у дисертації вперше:

- сформовано новий науковий напрям, що передбачає вивчення спорту для всіх як складової системи вищого порядку — здорового способу життя — з урахуванням відповідних внутрішніх та зовнішніх зв'язків, що розкриває широкий спектр функцій використання можливостей спорту для всіх стосовно адекватної реакції на сукупність сучасних викликів перед українським суспільством загалом та конкретною людиною зокрема;

- узагальнено значний масив наукових знань та передового світового досвіду та адаптовано його до специфічних умов України, і на цій основі науково обґрунтовано концепцію гуманізації процесу залучення населення до рухової активності в умовах держав, що проходять етап подолання наслідків авторитаризму суспільних відносин у сфері фізичної культури і спорту. Сформульовані концептуальні засади становлять методологію формування системи спорту для всіх — сукупності суб'єктів, які взаємопов'язані та діють між собою для досягнення визначеної мети та реалізації відповідних функцій;

- визначено ієрархію цілей системи спорту для всіх від мети до проміжних і далі до первинних цілей, показано критерії рівня їх реалізації. Науково обґрунтовано класифікацію функцій системи спорту для всіх із урахуванням значення цієї системи для збалансування показників життя особистості — рівня здоров'я, соціальних, політичних, духовних, культурних, моральних, економічних та виробничих. Визначено, що людина та її інтерес до рухової активності є головними об'єктом і суб'єктом структури системи спорту для всіх в Україні;

- обґрунтовано провідну роль держави у формуванні системи спорту для всіх у країнах, що характеризуються активною роллю органів влади в управлінні сферою фізичної культури і спорту. Розроблено та на законодавчому рівні закріплено стратегію формування системи спорту для всіх в

Україні. Проведено розробку та впровадження соціального проекту створення та функціонування центрів фізичного здоров'я населення “Спорт для всіх” як бюджетних організацій або комунальних підприємств. Розроблено інструментарій соціального моніторингу рівня залучення населення до спорту для всіх із метою надання органам управління сферою фізичної культури і спорту повної, своєчасної та достовірної інформації про оцінку та прогноз соціальної ситуації із залучення населення до рухової активності під час дозвілля для зміцнення здоров'я, механізмів підтримки прогресивних тенденцій, шляхів запобігання та усунення негативних процесів;

- розроблено теоретико-методичні засади для забезпечення підготовки майбутніх менеджерів спорту для всіх в Україні. Науково обґрунтовано запровадження дворівневої системи підготовки відповідних фахівців у вищих навчальних закладах (бакалавр, магістр) за напрямом “Здоров'я людини” в галузі знань “Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини”.

Практична значущість одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути застосовані у різних практичних сферах, пов'язаних із формуванням системи спорту для всіх в Україні. Основні теоретичні положення роботи доведено до рівня конкретних пропозицій, технологій і рекомендацій до формування системи спорту для всіх в Україні на основі гуманізації процесу залучення населення до рухової активності, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Результати дослідження використано під час підготовки проектів таких нормативно-правових актів, розроблених за безпосередньої участі автора, як:

- Указ Президента України від 28 вересня 2004 року № 1148 “Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту”;
- Указ Президента України від 2 серпня 2006 року № 667 “Про національний план дій щодо реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту”;
- Указ Президента України від 21 липня 2008 року № 640 “Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні”;
- постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 49 «Про утворення центрів фізичного здоров'я населення “Спорт для всіх”»;
- постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2006 року № 1594 “Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007—2011 роки”.

Матеріали наукових досліджень використовуються у діяльності Комітету Верховної Ради України у справах сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму, профільного сектору Управління гуманітарної політики Секретаріату Кабінету Міністрів України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Всеукраїнського центру фізичного здоров'я населення “Спорт для всіх”.

Сформульовані у дисертації висновки та пропозиції стали підґрунтям для запровадження навчальної дисципліни “Загальна теорія спорту для всіх” та вдосконалення навчальної дисципліни

“Державне управління сферою фізичної культури і спорту” в Національному університеті фізичного виховання і спорту України.

Особистий внесок здобувача в розробку досліджуваної наукової проблеми полягає у визначенні власного методологічного підходу до наукового аналізу формування системи спорту для всіх як складової здорового способу життя з урахуванням конкретного середовища та специфічних проблем, котрі виникають в Україні, що ґрунтується на концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності, в організації та проведенні досліджень, обробці та інтерпретації отриманих результатів, у формуванні теоретичних і методичних підходів, розробці проектів нормативно-правових актів та здійсненні заходів із державного управління розвитком фізичної культури і спорту в Україні. У спільних публікаціях автору належить формулювання наукової проблеми, визначення мети та завдань дослідження, аналіз і інтерпретація теоретичних та емпіричних матеріалів.

Апробація результатів дослідження. Матеріали роботи та результати дослідження оприлюднено:

а) на міжнародному рівні — на наукових конгресах “Олімпійський спорт і спорт для всіх” (Київ, Україна, 2000, 2005; Варшава, Польща, 2002; Гданськ, Польща, 2006; Мінськ, Республіка Білорусь, 2007; Москва, Російська Федерація, 2008); на XVI засіданні Європейської спортивної конференції (Дубровник, Хорватія, 2003); на міжнародних “круглих столах”, де розглядалися теми: “Проблеми масового спорту і туризму у XXI ст.” (Астана, Казахстан, 2003); “Європейські перехрестя: спорт відкриває двері до демократії” (Страсбург, Франція, 2004) та “Нове спортивне партнерство в Європі” (Буркас, Болгарія, 2005); на міжнародному форумі “Наукові принципи, історія та культура народного спорту” (Тегеран, Іран, 2004); на X Всесвітньому конгресі “Спорт для всіх” (Рим, Італія, 2004); на II Всесвітньому форумі TAFISA “Формування політики в спорті для всіх” (Рига, Латвія, 2007); на міжнародних семінарах “Проблеми і перспективи політики у сфері спорту для всіх у країнах Європи” (Київ, Україна, 2005) та “Здоров’я людини, фітнес і спорт для всіх” (Київ, Україна, 2007);

б) на всеукраїнському рівні — на форумі “Здорова нація” (Київ, 2007); на науково-практичних конференціях “Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні” (Рівне, 1999, 2001, 2003, 2005); “Молода спортивна наука України” (Львів, 2000, 2001, 2003), “Роль фізичної культури і спорту в здоровому способі життя” (Львів, 2001), “Актуальні проблеми розвитку руху “Спорт для всіх” у контексті європейської інтеграції України” (Тернопіль, 2004, 2007); “Реалізація здорового способу життя — сучасні підходи” (Дрогобич, 2005, 2007); “Здорова нація — запорука майбутнього України” (Київ, 2007); “Актуальні проблеми розвитку фізичного виховання, спорту і туризму в сучасному суспільстві” (Івано-Франківськ, 2007); “Спорт, духовність та гуманізм у сучасному світі” (Донецьк, 2007); “Здоров’я у житті та спорті: фактори ризику та зберігаючі

технології” (Київ, 2007); на “круглому столі” Академії педагогічних наук України: “Сучасні проблеми фізичного виховання і розвитку учнівської та студентської молоді” (Київ, 2009).

Окремі результати дослідження знайшли відображення в проведенні колегій Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту (2002—2004) та Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту (2005—2006, 2008—2009), I Спортивного конгресу України (2004), засідань Національної ради з питань фізичної культури і спорту (2006, 2008—2009) та Національної ради з питань охорони здоров’я населення (2007).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено в монографії “Спорт для всіх в Україні: теорія та практика” (2009) та в 44 наукових працях за темою дисертації, в тому числі в 24 статтях у фахових виданнях ВАК України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертацію викладено на 457 сторінках, вона складається зі вступу, семи розділів, практичних рекомендацій, висновків, додатків та списку використаних джерел (457 найменувань), ілюстрована 11 рисунками і 33 таблицями.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв’язок роботи з науковими планами, темами; визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, методологію та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, а також визначено особистий внесок здобувача, подано інформацію про апробацію результатів дослідження та публікації автора за темою дисертації.

Перший розділ **“Формування системи спорту для всіх як наукова проблема”** присвячений аналізу літературних джерел для визначення сутності спорту для всіх, історичних передумов його формування та особливостей сучасного розвитку у світовому контексті, а також для характеристики системи залучення населення до рухової активності в Україні у другій половині ХХ ст.

Проведене дослідження засвідчило, що формування сучасної міжнародної системи спорту для всіх розпочалося в Європі у 1960-х роках і детерміновано такими чинниками: 1) зростанням негативного впливу на здоров’я людини гіпокінезії, зумовленої впровадженням автоматизованого виробництва, збільшенням частки розумової праці у структурі трудової діяльності, а також через підвищення комфортності транспортних засобів, побутової техніки, комунальних послуг; 2) подоланням основних причин інфекційних захворювань населення та необхідністю впровадження ефективних механізмів профілактики хронічних захворювань, що стали основною причиною смертності людей; 3) низьким рівнем залучення європейців до рухової активності: спортом до зазначеного періоду здебільшого займалися лише юнаки та молоді чоловіки, а жінки, інваліди, пенсіонери, соціально незахищені громадяни (емігранти, безробітні та інші категорії населення)

були позбавлені такої можливості, що суперечило загальним процесам розвитку цивілізації та не відповідало основним положенням Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.; 4) потребою зниження порога “великого спорту” для залучення до спортивної діяльності нових учасників та впровадження плюралізму в тодішній спортивний рух; 5) виникненням нових видів зброї масового знищення, як наслідок — зменшується роль домінуючого до того часу військового спрямування фізичного виховання різних груп населення; 6) стрімким розвитком економіки в багатьох країнах Європи після Другої світової війни, який дозволяв значно збільшити обсяги інвестицій у покращання якості життя громадян.

Аналіз наукової літератури показав, що поняття “спорт для всіх” неоднозначно трактується вченими, а це актуалізує проведення теоретичного дослідження даної дефініції. Спорт для всіх, який зародився як спортивний рух (нестійке соціальне утворення), завдяки важливості та корисності для суспільства, зростаючій популярності, соціальному визнанню та певній типовості в реалізації оформився як соціальне явище (закономірна тенденція життєдіяльності суспільства) з відповідними властивостями та ознаками. Саме останні як видові характеристики відрізняють спорт для всіх від іншого соціального явища спортивного характеру — спорту вищих досягнень. Визначено такі видові ознаки спорту для всіх: наявність доступної рухової активності, яка є визначальною ознакою цього соціального явища; здійснення у вільний від навчання або трудової діяльності та побутових турбот і транспортних послуг час, тобто під час дозвілля; заняття у формальних та/або неформальних групах, самостійно; спрямованість на збереження здоров’я людини та покращання якості її життя. Слід особливо підкреслити, що тільки повна наявність цих ознак характеризує таке суспільне явище, як спорт для всіх. Відсутність будь-якої з них, передусім визначальної, є свідченням про іншу соціальну реальність, яка не має відношення до об’єкта нашого вивчення. Проведений теоретичний аналіз дозволив автору запропонувати науково обґрунтоване сучасне визначення поняття “спорт для всіх”.

Розвитку спорту для всіх на міжнародному рівні сприяють міжурядові організації — ООН, ЮНЕСКО, Всесвітня організація охорони здоров’я, Рада Європи, Європейський Союз та громадські організації — МОК та Міжнародна асоціація спорту для всіх. Вони відіграють провідну роль у питаннях формування базових принципів, визначенні пріоритетних напрямів політики розвитку спорту для всіх, а також здійснюють постійний моніторинг ситуації та дають рекомендації урядам і громадським організаціям до забезпечення доступності занять спортом для різних груп населення з метою використання його можливостей для вирішення таких проблем: 1) покращання якості життя людей; 2) забезпечення гармонійного розвитку особистості; 3) прискорення соціальної інтеграції та підвищення соціальної згуртованості, особливо серед молоді; 4) виховання взаємної поваги, солідарності, правдивості та толерантності у суспільних відносинах; 5) зміцнення миру та активного залучення громадян до розвитку та демократизації суспільства; 6) підвищення

ефективності впровадження здорового способу життя, профілактики захворювань, зміцнення індивідуального та громадського здоров'я.

Технології підтримки спорту для всіх з боку зазначених організацій базуються на врахуванні інтересів, побажань, здібностей та індивідуальних особливостей громадян, а також культурних традицій, соціально-економічних, кліматичних та географічних умов країн. Основу організаційних форм становить одночасне (у визначений день) проведення масових спортивних заходів у значній кількості населених пунктів із залученням широких верств населення за активної підтримки засобів масової інформації.

Для забезпечення системного аналізу розвитку спорту для всіх у світовому контексті охарактеризовано сучасну систему його організації та функціонування у Фінляндії, Німеччині, Франції, Японії та Канаді — країнах із високим рівнем залучення населення до рухової активності. У цих країнах розробляються, приймаються та реалізуються загальнонаціональні програми сприяння розвитку спорту для всіх. Головне завдання держави та місцевого самоврядування у системі спорту для всіх — створення сприятливих умов для його розвитку (нормативно-правова база, підготовка кадрів, наукова робота, будівництво та утримання спортивних споруд, встановлення необхідних економічних та інших преференцій тощо), а безпосередня організація занять привабливими видами рухової активності — це завдання спортивних організацій різних форм власності. Основну відповідальність за розвиток спорту для всіх беруть на себе органи місцевого самоврядування. Високий рівень залучення населення до рухової активності оздоровчої спрямованості обумовлений належним рівнем забезпечення їх спортивними майданчиками, плавальними басейнами та залами різного профілю, а також кваліфікованими кадрами і волонтерами. Через засоби масової інформації здійснюється вплив на суспільну свідомість про доцільність і необхідність занять спортом для всіх. В Канаді та Фінляндії для громадян та їхніх дітей встановлено податкові заохочення до рухової активності.

В Україні у період 1960—1990-х років, коли у світі впроваджувався спорт для всіх, функціонувала малоефективна система залучення населення до рухової активності. На початку XXI ст. в Україні створено передумови для формування системи спорту для всіх, зокрема: накопичено значний практичний досвід та зафіксовано наукові результати безперспективності збереження традиційної авторитарної моделі розвитку фізичного виховання різних груп населення; забезпечено участь вітчизняних фахівців у роботі міжнародних організацій та світових наукових форумів, конгресів і семінарів із проблем спорту для всіх; узагальнено науково-практичний матеріал із питання забезпечення доступності рухової активності для широких верств населення у провідних країнах світу; накопичено достатні теоретичні та емпіричні знання з фізичного виховання різних груп населення та із впровадження досягнень науки в практику залучення до рухової активності людей різного віку та соціального статусу, що слугує підґрунтям для осмислення

існуючих проблем, формування оригінальних ідей, постановки актуальних цілей та завдань подальших перспективних досліджень; вітчизняними філософами обґрунтовано високу ефективність теорії людиноцентризму у подоланні авторитаризму радянського періоду розвитку України та перших років формування нових соціально-економічних відносин у незалежній державі; висунуто наукову гіпотезу про формування вітчизняної системи спорту для всіх на основі гуманізації процесу залучення населення до рухової активності.

У зв'язку із зазначеним та з метою підвищення в Україні рівня залучення населення до рухової активності як важливого чинника здорового способу життя, визначено головні напрями дисертаційного дослідження теоретико-методологічних засад формування системи спорту для всіх в Україні, зокрема: розробка та впровадження концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності; обґрунтування цілей, функцій та структури системи спорту для всіх; удосконалення державного управління сферою фізичної культури і спорту в контексті формування системи спорту для всіх; вирішення проблем підготовки кадрів для системи спорту для всіх.

У другому розділі **“Методи та організація дослідження”** відповідно до мети та завдань дослідження наведено застосований автором комплекс методів наукового пізнання. Дослідження здійснювалось у Національному університеті фізичного виховання і спорту України та охоплювало три етапи.

На першому етапі (2000—2002 рр.) здійснено інформаційний пошук, аналіз літературних та документальних джерел, що дозволило обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження, окреслити об'єкт та предмет дослідження, сформулювати мету, завдання, визначити конкретні методи дослідження.

Другий етап (2003—2005 рр.) було присвячено формуванню концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності як методологічної основи формування системи спорту для всіх в Україні. Зокрема, було проаналізовано сутність гуманізму, його еволюцію та технології застосування різних видів соціальної активності. Виявлено та охарактеризовано протиріччя та особливості гуманізації фізичного виховання та спорту, сформульовано основні положення концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності в Україні. На цій основі здійснювалося теоретичне осмислення змісту та структури системи спорту для всіх в Україні, обґрунтування технологічних засад стратегічного планування з метою формування системи спорту для всіх, а також соціальне проектування закладів системи спорту для всіх. У 2003 р. організовано проведення та узагальнення результатів всеукраїнського соціологічного опитування, що стосувалося спортивної діяльності населення України, яке, відповідно до розробленого нами інструментарію, було здійснено Центром соціальних експертиз Інституту соціології НАН України (1800 респондентів). Результати досліджень, проведених на цьому етапі, було використано для підготовки ряду проектів нормативно-правових актів, розроблених за нашої безпосередньої участі.

На третьому етапі (2006—2009 рр.) проведено дослідження теоретичних засад державного управління спортом для всіх в Україні, а також обґрунтовано технологію соціального моніторингу рівня залучення населення до спорту для всіх в Україні. З використанням цієї технології у квітні-травні 2008 р. компанією Research & Branding Group проведено всеукраїнське соціологічне опитування (1207 респондентів) та експертне оцінювання рівня залучення населення до спорту для всіх (100 експертів). Нами проведено аналіз та інтерпретацію отриманої інформації в ході цих опитувань.

На цьому етапі сформовано теоретико-методичні засади кадрового забезпечення управління спортом для всіх в Україні. У процесі досліджень було здійснено ретроспективний аналіз підготовки організаторів фізкультурно-спортивної роботи в Україні та у зарубіжних країнах (Великій Британії, Франції, Німеччині, Росії). Проведено соціологічне анкетування студентів (1504 особи) та викладачів (510 осіб) 16 вищих навчальних закладів України, а також керівників і спеціалістів організацій фізкультурно-спортивної спрямованості (587 осіб), що дало змогу визначити пріоритетні напрями реалізації розробленої концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності, а також з'ясувати головні проблеми підготовки майбутніх менеджерів спорту для всіх в Україні на сучасному етапі та обґрунтувати нові підходи до удосконалення змісту підготовки фахівців відповідних професій.

У третьому розділі **“Концепція гуманізації процесу залучення населення до рухової активності як методологічна основа формування системи спорту для всіх в Україні”** розглянуто сутність, еволюцію та технології гуманізму, протиріччя та особливості гуманізації фізичного виховання та спорту, а також сформульовано основні положення концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності з урахуванням сучасного етапу розвитку України.

Аналіз особливостей багатовікової трансформації гуманістичної тенденції розвитку суспільства дозволяє зробити висновок про її універсальність та актуальність на всіх історичних етапах утвердження загальнолюдських цінностей заради суспільного прогресу. Діалектика соціального розвитку переконує, що кожне суспільство має як гуманні, так і антигуманні риси. У різних історичних умовах переважає той або інший напрям розвитку.

На сучасному етапі Україна повинна активніше прямувати шляхом розбудови суспільства, в якому гуманістичні ідеали мають посідати домінуюче місце в системі людських орієнтирів, а принципи гуманізму, людяності, поваги до особистості та її гідності стануть безумовними пріоритетами та нормами як офіційної політики, так і повсякденного життя. Визначальна ознака вітчизняної гуманістичної політики, її світоглядна основа — це визнання людини вищою цінністю суспільства, а турботу про неї — головною функцією держави. Методологічну основу гуманізації різних сфер життєдіяльності сучасного українського суспільства становлять теорія

“людиноцентризму” та концепція “сталого людського розвитку”. В. Г. Кремень (2005) зазначає, що світоглядна позиція людиноцентризму як філософії гуманістично орієнтованої політики і практики державотворення повинна бути спрямована на подолання внутрішньої порожнечі, фактичної руйнації свідомості та світогляду. Це філософія творення людини — конкретної, живої, сповненої енергії, діяльність якої обумовлена єдністю розуму і душі. Людиноцентризм повинен стати основним виміром державної політики в новітній історії України. Л. В. Губерський, В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко (2002) підкреслюють, що концепція сталого людського розвитку спрямована на збалансування всіх показників життя — виробничих, соціальних, політичних, духовних, культурних, моральних. Людина в ній представлена як цілісна істота; суспільство — як система відносин, кожен вид яких має гармонійно доповнювати одне одного.

Здійснено аналіз соціальних та педагогічних аспектів дегуманізації та гуманізації фізичного виховання різних груп населення. У фізичному вихованні з античних часів до сьогодення спостерігаються діалектична єдність та протистояння гуманістичної та дегуманістичної орієнтації розвитку. Домінування того чи іншого напрямку залежить від багатьох чинників, серед яких провідне місце посідають соціально-економічні відносини у суспільстві та цілі, які ставляться перед системою фізичного виховання. В умовах тоталітарного суспільства характерним є підпорядкування зазначеної системи інтересам держави. Зокрема, в Радянському Союзі людина сприймалася як “гвинтик” бюрократичної машини, що забезпечує “будівництво комунізму”. Пріоритетним був основний принцип дегуманізації: людина — засіб, а не мета системи.

Спорт володіє значним гуманістичним потенціалом, що приваблює широкі верстви населення, робить його популярним. Особливо це стосується спорту для всіх, який використовується для зміцнення здоров’я, відпочинку, розваги та спілкування між людьми. У цьому різновиді сучасного спорту, розповсюдженість якої зростає в багатьох країнах, містяться чималі можливості для впливу не тільки на здоров’я та фізичне вдосконалення, а й на духовний світ, на культуру людини — її відчуття, емоції, моральні принципи, естетичні смаки. Проблема подолання авторитарних проявів як загальнодоступного спорту, так і спорту вищих досягнень набуває особливої гостроти в перехідних соціально-економічних умовах, коли суспільству необхідно мобілізувати наявні ресурси для саморозвитку на основі загальнолюдських цінностей.

Представлено концепцію гуманізації процесу залучення населення до рухової активності, розроблену з метою визначення методологічних засад формування системи спорту для всіх в Україні. Ця концепція подається як система поглядів на напрями впровадження гуманізму та подолання авторитаризму вітчизняної системи фізичного виховання різних груп населення. Детально охарактеризовано напрями гуманізації процесу залучення населення до рухової активності як методологічної основи формування системи спорту для всіх в Україні.

Державна політика, спрямована на залучення населення до рухової активності на

гуманістичних засадах, має, передусім, зупинити тенденцію до погіршення здоров'я нації та депопуляції соціуму, сприяти якісному покращанню людського ресурсу, формуванню здорового способу життя, вихованню неприязні до шкідливих звичок (наркоманії, куріння, зловживання алкоголем, асоціальної поведінки).

Гуманізація залучення населення до рухової активності передбачає визнання кожної особи головною діючою фігурою цього процесу, що за допомогою інструкторів, тренерів та менеджерів спрямовується на розвиток особистості та вирішення важливих соціальних завдань: 1) соціалізації, 2) активного дозвілля, 3) зміцнення здоров'я та 4) покращання якості життя.

Оснoву сучасних технологій оздоровчої роботи гуманістичної спрямованості становить індивідуалізація діяльності з використання рухової активності для ведення здорового способу життя, її максимальне наближення та специфікація відповідно до потреб кожної особистості. З метою задоволення різних інтересів, потреб та здібностей людей спортивна індустрія перманентно продукує нові види та форми рухової активності.

Один із напрямів гуманізації процесу залучення населення до рухової активності проявляється у плюралізмі. Невиправданим є намагання підвести всіх під єдині стандарти та програми. Кожна людина повинна мати можливість вибрати ту форму та вид рухової активності, від яких вона отримує “радість м'язової діяльності” та задоволення. Примус та обмеження свободи призводять до відчуження людини від рухової активності оздоровчої спрямованості. Залучення населення до такої діяльності має відбуватися на засадах добровільності та усвідомлення ними важливості таких занять для збереження здоров'я, активного дозвілля та загалом — покращання якості життя.

Впровадження ринкових механізмів у сферу фізичної культури і спорту, її комерціалізація невідворотно ведуть до розподілу суб'єктів цієї сфери за рівнем умов та якості надання відповідних послуг. Світова практика свідчить, що уникнути такої диференціації практично неможливо. Одна з тенденцій гуманізації процесу залучення населення до рухової активності проявляється у створенні необхідних умов для соціально незахищених верств населення. Основна відповідальність за надання можливостей для кожної людини у доступності занять руховою активністю покладається на державні інституції та органи місцевого самоврядування.

У вітчизняній системі фізичного виховання різних груп населення нагальною є потреба у подоланні статусно-функціонального розподілу ролей у процесі залучення населення до рухової активності, який протягом тривалого часу впроваджувався на основі авторитарного підходу. Відносини між інструктором, тренером, менеджером та особами, які залучаються до рухової активності, мають перейти зі сфери формально-організаційної у сферу неформальної комунікації. Взаємовідносини на засадах партнерського співробітництва повинні замінити ще домінуючі менторські стосунки.

У процесі самовдосконалення особистості під час занять різними видами рухової активності

важливим є не тільки тілесний компонент, а й духовний. Видатний представник німецької класичної філософії Г. Гегель в цьому контексті зазначав, що істинно культурні люди, які здатні фізичною працею вигідно змінити свою фігуру та які вміють тримати себе гарно та незалежно зовні, мають внутрішнім джерелом таких проявів високу духовну культуру.

Реалізація розробленої концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності забезпечила формування системи спорту для всіх з урахуванням конкретного середовища та специфічних проблем, що виникають в Україні.

У четвертому розділі **“Цілі, функції та структура системи спорту для всіх в Україні”** визначено та науково обґрунтовано головні характеристики системи спорту для всіх в Україні.

У соціальних системах здійснюється декомпозиція основної цілі на ряд складових, що дозволяє сформуванню ієрархію цілей від найвищої до найнижчої. Супідрядність цілей для наочності подається у вигляді так званого “дерева цілей”, яке дозволяє системно показати порядок руху до мети шляхом досягнення цілей нижчого рівня.

Проведене дослідження дало змогу визначити, що основна ціль (або мета) системи спорту для всіх — це залучення людей до рухової активності під час дозвілля для зміцнення здоров'я. Критерієм рівня реалізації цієї мети є показник співвідношення кількості людей, які мають достатню рухову активність під час дозвілля для збереження здоров'я, до загальної кількості населення. Для визначення шляхів досягнення вказаної мети системи спорту для всіх її необхідно диференціювати на проміжні та первинні цілі, суть яких зводиться до відповіді на запитання: яким чином залучити та утримати кожну людину на відповідному рівні рухової активності під час дозвілля для зміцнення здоров'я?

На основі проведеного теоретичного дослідження інтересу людини до рухової активності та відповідно до обґрунтованої концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності можна стверджувати, що проміжними цілями для досягнення мети системи спорту для всіх є: сформованість інтересу людини до рухової активності та наявність можливостей для підтримання та задоволення цього інтересу.

Формування інтересу людини до рухової активності, як усвідомленого мотиву, відбувається через пізнання та розуміння значущості відповідних індивідуальних та соціальних причин такої діяльності. Для появи у людини пізнавального потягу (бажання) здійснювати рухову активність під час дозвілля для зміцнення здоров'я необхідно досягти таких первинних цілей (відповідно до номерів на рис. 1): 1 — забезпечення інформованості населення про користь рухової активності та про можливі шляхи зміни поведінки людини для ведення здорового способу життя; 2 — здійснення пропаганди різних форм та видів спорту для всіх.

Створення можливостей для підтримання та задоволення інтересу людини до рухової активності передбачає такі первинні цілі системи спорту для всіх (відповідно до номерів на рис.

1): 3 — оптимальне планування кожною людиною свого вільного часу та передбачення в ньому періоду для рухової активності для зміцнення здоров'я; 4 — володіння кожною людиною комплексом спеціальних знань та вмінь ефективно використовувати рухову активність для зміцнення здоров'я під час самостійних занять та занять у неформальних групах; 5 — формування та дотримання соціальних стандартів рівня забезпечення населення доступними спортивними спорудами та професійними кадрами і волонтерами; 6 — проведення соціального моніторингу рівня залучення населення до рухової активності та оцінки рівня фізичного здоров'я населення; 7 — запровадження технологій для об'єктивного вимірювання рівня рухової активності людини (крокоміри, аксерометри тощо); 8 — організація масових спортивних заходів та фестивалів; 9 — розгалужена мережа закладів, установ та організацій із надання фізкультурно-оздоровчих послуг; 10 — здійснення міського планування і будівництва, яке б спонукало людину до рухової активності для здоров'я; 11 — заохочення у сфері транспорту фізично активних способів пересування (ходьба, їзда на велосипеді).

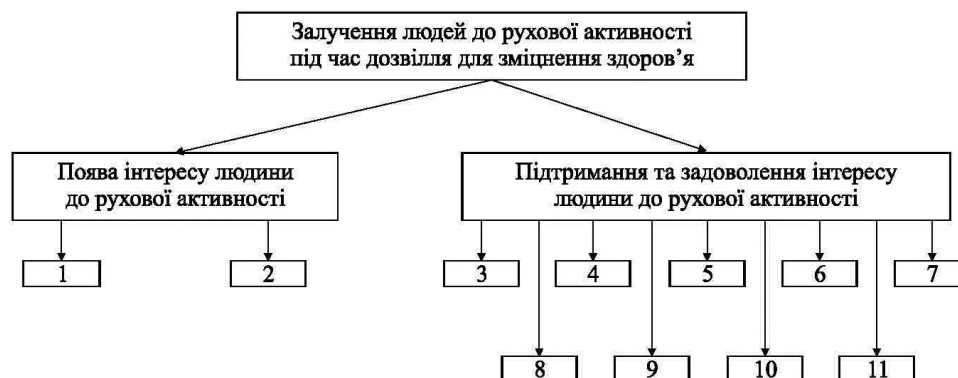

Рис. 1. “Дерево цілей” системи спорту для всіх (умовні позначення в тексті)

Запропонована декомпозиція цілей системи спорту для всіх дозволяє класифікувати та систематизувати їх на основі внутрішнього взаємозв'язку та ієрархічного принципу (розташування частин або елементів цілого в певному порядку від вищого до нижчого). Наведені цілі реалістичні, досяжні та вимірювані, що дає можливість застосовувати їх у практичній роботі як чіткі орієнтири. Подане “дерево цілей” безумовно має наукове та практичне значення для суб'єктів системи спорту для всіх та відповідних фахівців (менеджерів, інструкторів, волонтерів, аматорів тощо), оскільки дозволяє концентрувати зусилля на головному, раціонально використовувати наявні ресурси, ставити адекватні завдання та підбирати необхідні технології для їх успішної реалізації.

Функціями системи спорту для всіх визначаються об'єктивно присутні можливості цієї системи впливу на людину для формування та задоволення її інтересу до рухової активності. Функції системи спорту для всіх реалізуються не самі по собі, а лише шляхом відповідної активної

діяльності людини. Отже, вони є безпосереднім наслідком діяльності як конкретної людини, так і суб'єктів системи спорту для всіх.

Система спорту для всіх характеризується поліфункціональністю, що зумовлює її вплив на різні сторони життєдіяльності людини. Але неприпустимо наділяти її функціями, які мають відношення і до інших соціальних систем. Як критерії виділення функцій системи спорту для всіх виправданим буде використання об'єктивності (врахування лише тих властивостей, які детерміновані змістом, формами і структурою цієї системи) та людиноцентризму (роль системи спорту для всіх у збалансуванні показників життя особистості — виробничих, соціальних, політичних, духовних, культурних, моральних). Потрібно враховувати, що система спорту для всіх є структурним елементом системи вищого порядку — здорового способу життя — та забезпечує реалізацію окремих її функцій.

У результаті проведеного автором теоретичного дослідження виявлено, що система спорту для всіх має три групи функцій: 1) оздоровчі; 2) соціальні; 3) економічні (табл. 1).

Запропонована класифікація функцій носить умовний характер, спричинений необхідністю їх детального аналізу, оскільки неможливо виділити ту чи іншу функцію в чистому вигляді. Всі функції мають взаємопроникаючий характер, доповнюють одна одну і проявляються в єдності, але разом з цим для них характерною є певна домінуюча ознака, за якою їх відносять до однієї з наведених груп функцій.

Реалізація функцій системи спорту для всіх здійснюється завдяки організаційній структурі цієї системи, що передбачає функціонування сукупності відповідних елементів, які певним чином пов'язані між собою та впливають один на одного (рис. 2).

Таблиця 1

Функції системи спорту для всіх

Оздоровчі	Соціальні	Економічні
<ul style="list-style-type: none">• компенсаційна• профілактична• розвиваюча• відновлення працездатності	<ul style="list-style-type: none">• гуманістична• активного дозвілля• соціалізації• інформаційно-просвітницька	<ul style="list-style-type: none">• виробнича• розширення ринку праці• сприяння економічному зростанню

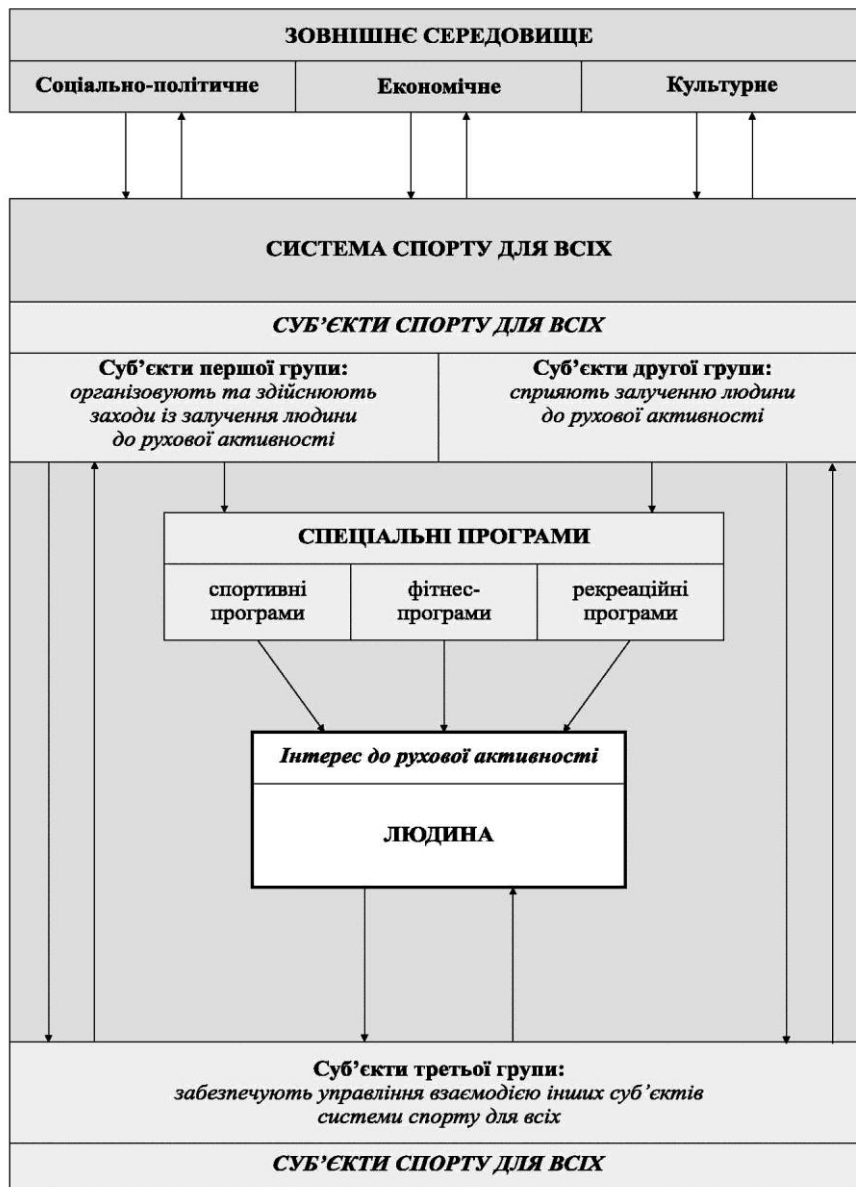

Рис. 2. Структура системи спорту для всіх

Основним елементом системи та одночасно головним суб'єктом і об'єктом системи спорту для всіх є людина. Інтерес людини до рухової активності виступає основним компонентом системи спорту для всіх, що визначає особливості як внутрішніх, так і зовнішніх її зв'язків. Інші елементи (суб'єкти) системи спорту для всіх функціонують заради формування, підтримання та задоволення інтересу людини до рухової активності. Їх доцільно розподілити на три групи.

Перша група: суб'єкти, які організують та здійснюють заходи із залучення людини до рухової активності, це — спортивні клуби оздоровчої спрямованості різних форм власності та організаційно-правових форм, фізкультурно-оздоровчі заклади (фітнес-центри, SPA-центри, комплекси, школи, студії тощо), центри фізичного здоров'я населення, фізкультурно-спортивні товариства, спортивні федерації (асоціації, спілки тощо).

Друга група: суб'єкти, які сприяють залученню людини до рухової активності, це — спортивні споруди, рекреаційні парки, бази відпочинку та інші місця для рухової активності людини; вищі навчальні заклади, в яких готують фахівців відповідної кваліфікації; наукові установи, де досліджують проблеми функціонування та розвитку системи спорту для всіх; медичні установи (дозвіл на заняття, медичний контроль та супровід занять); засоби масової інформації, які розповсюджують відповідні освітні, пропагандистські та рекламні повідомлення; підприємства та організації спортивної індустрії, які забезпечують виробництво та реалізацію спортивного і туристичного обладнання та інвентарю, спортивної екіпіровки та взуття, а також їх прокат

Третя група: суб'єкти, які забезпечують управління взаємодією перелічених вище суб'єктів системи спорту для всіх, це — органи державного управління та місцевого самоврядування у сфері фізичної культури і спорту, а також органи управління розвитком окремих видів спорту або фізкультурно-спортивної діяльності (спортивні федерації, асоціації, союзи, фізкультурно-спортивні товариства).

Взаємодія між людиною та іншими суб'єктами системи спорту для всіх стає можливою завдяки реалізації спеціальних програм. У результаті узагальнення передового світового досвіду та проведеного теоретичного дослідження виділено такі види програм:

- спортивні — спеціально організовані загальнодоступні масові спортивні заходи та фестивалі (можуть бути заочними, коли окремі учасники чи команди змагаються між собою на відстані за перепискою, фіксуючи певні показники, або проводяться безпосередньо для всіх учасників у місцях масового відпочинку людей та інших пристосованих місцях);
- фітнес-програми — заняття спортом для всіх з акцентом на підвищення функціональних можливостей організму та профілактику хронічних захворювань, що здійснюються самостійно або у формальних організаціях (фітнес-центри, спортивні клуби тощо);
- рекреаційні — заняття спортом для всіх розважального характеру, що здійснюються самостійно або у неформальних організаціях за місцем проживання та/або масового відпочинку людей, у спеціальних рекреаційних місцях (бази відпочинку, профілакторії, лісопарки, туристичні бази тощо).

У процесі реалізації вказаних програм людина вступає у прямі безпосередні зв'язки з суб'єктами, що належать до перших двох груп, виступаючи у ролі споживача послуг, які надаються ними. При цьому важливо зауважити, що людина виявляє себе не як пасивний об'єкт зовнішнього впливу з боку фахівців спорту для всіх, а як активний учасник програм. З одного боку, беручи участь у програмах, людина може скоригувати свої потреби, зміцнити або послабити інтерес до рухової активності. З іншого боку — вона впливає на зміст діяльності інших суб'єктів системи спорту для всіх. Зміна попиту на фізкультурно-оздоровчі та спортивно-оздоровчі послуги та підвищення вимог людей до їхньої якості змушує фахівців та організації спорту для всіх

вдосконалювати свою діяльність, вносити зміни до діючих програм, а також впроваджувати нові програми.

У п'ятому розділі **“Теоретичні засади та технології державного управління спортом для всіх в Україні”** здійснено наукове обґрунтування ролі та місця держави у формуванні системи спорту для всіх.

Питання формалізації, закріплення та реалізації державної політики в тій чи іншій сфері суспільного життя в демократичній державі мають бути вирішені на законодавчому рівні. Розроблено основні положення державної політики у сфері фізичної культури і спорту, що становлять нормативно-правові основи формування системи спорту для всіх в Україні. В результаті проведеного теоретичного дослідження визначено такі принципи державного управління спортом для всіх в Україні: гуманізації, системності, цілеспрямованості, законності та прозорості, науковості, оптимальності, субсидіарності, ієрархічності та моніторингу, заохочення, демократизму. Ці принципи реалізуються через діяльність суб'єктів державного управління спортом для всіх. З огляду на це обґрунтовано повноваження таких суб'єктів на центральному, регіональному та місцевому рівнях.

На сучасному етапі однією з характерних тенденцій розвитку державного управління є посилення технологізації управлінської діяльності. Управлінська технологія поєднує упорядковану сукупність типових дій, операцій та процедур, реалізація яких забезпечує очікуваний результат в умовах перманентної зміни управлінської ситуації. Обґрунтування управлінських технологій передбачає проведення спеціальних наукових досліджень та наукового осмислення передового досвіду вирішення певних управлінських проблем. Із позицій сьогодення очевидною є потреба розробки та використання управлінських технологій з усього спектра державного управління спортом для всіх. Для центрального рівня, передусім, необхідно розробити та впровадити технології стратегічного планування, соціального проектування та соціального моніторингу.

Потреба у стратегічному плануванні формування системи спорту для всіх в Україні обумовлена такими чинниками: 1) необхідністю реагування українського суспільства на сучасні виклики та використання можливостей спорту для всіх у формуванні здорового способу життя; 2) необхідністю в об'єднанні та координації зусиль, а також ресурсів різних суб'єктів системи спорту для всіх; 3) посиленням інноваційних процесів у системі спорту для всіх, генерацією та швидким засвоєнням нових ідей суб'єктами спорту для всіх; 4) розвитком теорії та практики стратегічного планування, які допомагають перейти від методу “проб і помилок” до наукових методів передбачення та підготовки майбутнього; 5) наявністю доступної інформації (глобальних інформаційних мереж) для вивчення сильних і слабких сторін системи спорту для всіх, зовнішнього середовища та умов її формування, функціонування та розвитку; 6) потребою у впровадженні високого рівня державного управління, що відповідає запитам суспільства та

конкретної особи.

Розроблено та впроваджено в систему державного управління спортом для всіх алгоритм технології стратегічного планування, що передбачає:

- проведення системного аналізу поточної ситуації та майбутнього цієї системи, динаміки її внутрішнього стану та зовнішнього оточення, визначення сильних та слабких сторін, запитів та можливостей;
- окреслення пріоритетів державної політики у даній системі на середньостроковий та довгостроковий періоди;
- визначення шляхів та інструментарію досягнення зазначених пріоритетів, формування взаємоузгодженої та комплексної системи відповідних заходів органів законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування;
- встановлення конкретних вимірюваних показників реалізації державної політики;
- підвищення ефективності використання наявного та очікуваного ресурсу (кадри, матеріально-технічна база та фінанси) для досягнення визначених цілей.

Відповідно до зазначеного алгоритму за безпосередньої участі автора підготовлено ряд документів державного рівня, які визначили стратегію формування системи спорту для всіх у загальному контексті формування здорового способу життя та розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Важливе місце в сучасній системі державного управління відводиться соціальному проектуванню — виду діяльності, пов'язаному з науково обґрунтованою підготовкою соціального проекту як теоретичного опису бажаного стану соціальної системи та шляхів, засобів і технологій досягнення цього стану в результаті практичної діяльності. Соціальне проектування здійснюється у двох формах: як програми вирішення певних проблем або як процес створення передбачуваного соціального об'єкта. Розроблено такий алгоритм соціального проектування закладів спорту для всіх:

- проведення наукового аналізу існуючої проблеми;
- обґрунтування цілей, завдань та функцій закладів;
- визначення повноважень закладів;
- забезпечення організації практичної роботи закладів;
- внесення в разі необхідності коректив у реалізацію проекту.

На основі запропонованого алгоритму управлінської технології реалізовано соціальний проект, який передбачає створення закладів, що забезпечували б залучення населення до рухової активності на гуманістичних засадах за місцем проживання та в місцях масового відпочинку громадян. Такі заклади мають функціонувати у формі центрів фізичного здоров'я населення “Спорт для всіх” як бюджетні організації або комунальні підприємства.

У проекті започатковано системний підхід до формування мережі центрів фізичного здоров'я

населення. Визначено, що до системи центрів належать: Всеукраїнський центр фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх", республіканський (Автономна Республіка Крим), обласні, Київський та Севастопольський міські, районні у містах Києві і Севастополі, міські та районні у містах центри.

Починаючи з 2003 р., здійснюється впровадження проекту створення та функціонування центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх". Указаний період характеризується високими темпами розширення мережі цих центрів. Так, якщо у 2003 р. було створено 39 центрів, то у 2008 р. їхня загальна кількість зросла до 191, тобто майже вп'ятеро (рис. 3). У центрах працює понад тисячу фахівців. Слід відмітити, що розроблений проект, незважаючи на незначний час із початку його реалізації, довів свою високу соціальну ефективність. Так, протягом 2008 р. центрами було проведено близько тридцяти всеукраїнських заходів, до яких залучено майже 2 млн учасників та понад 50 тис. волонтерів. Загальна кількість охоплених усіма заходами центрів досягла 18 млн чол.

У роботі обґрунтовано необхідність проведення соціального моніторингу рівня залучення населення до спорту для всіх в Україні. Моніторинг проводиться з метою надання органам управління сферою фізичної культури і спорту повної, своєчасної та достовірної інформації про оцінку та прогноз соціальної ситуації із залучення населення до спорту для всіх, механізмів підтримання прогресивних тенденцій, шляхів запобігання та усунення негативних процесів. Алгоритм соціального моніторингу в системі державного управління спортом для всіх включає:

- визначення та затвердження формалізованого переліку питань та відповідай про основні характеристики функціонування системи спорту для всіх;
- періодичне проведення репрезентативних всеукраїнських опитувань, а також експертних оцінювань залучення населення до спорту для всіх;
- підготовку та подання органам влади аналітичної інформації про результати проведених соціологічних опитувань.

Розроблено конкретний перелік питань та варіантів відповідей для проведення як всеукраїнського опитування населення, так і експертного оцінювання. Він пройшов експертизу і підтриманий Центром соціальних експертиз Інституту соціології НАН України, а також Науково-

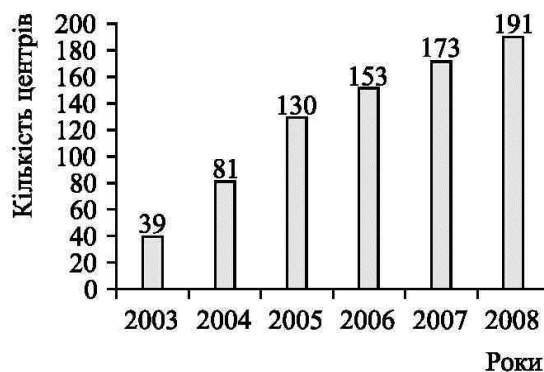

Рис. 3. Динаміка формування мережі центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" в Україні (усі види центрів)

координаційною радою у сфері фізичної культури і спорту. Організація проведення опитування та оцінювання здійснюється Всеукраїнським центром фізичного здоров'я населення “Спорт для всіх”.

Аналіз підсумків всеукраїнських опитувань, проведених у 2003 та 2008 рр., засвідчує, що за цей час зріс рівень залучення населення до спорту для всіх відповідно з 21 до 44 %. Проте, це зростання відбулось в основному за рахунок осіб, які епізодично брали участь у відповідних заходах. Встановлено, що у 2008 р. достатню рухову активність оздоровчої спрямованості мали лише 3 % населення України віком від 16 до 74 років, другий рівень залучення громадян до спорту для всіх, який класифікується як “помірний”, був характерним для 6 % мешканців, а 33 % дорослого населення держави мали низький рівень рухової активності. Щодо видів, яким населення України віддає перевагу в цей час і в найближчій перспективі, то слід зазначити, що це: для чоловіків — футбол, волейбол, атлетизм, оздоровчий біг та заняття на кардіотренажерах, плавання, єдиноборства; для жінок — аеробіка та стретчинг, оздоровчий біг та заняття на кардіотренажерах, волейбол, плавання. З підвищенням достатку населення зростатиме інтерес громадян до використання під час дозвілля їзди на велосипеді, а також до таких видів рухової активності як боулінг, теніс, види спорту на “відкритій” воді, пішохідний туризм, зимові види спорту. За останні п'ять років простежується чітка тенденція у формуванні інтересу до рухової активності під час дозвілля за рахунок усвідомлення людьми її значення для здорового способу життя. Крім цього, для підтримання та задоволення цього інтересу важливим є: створення умов для задоволення потреби людей бути привабливими та мати “здорові” параметри фізичного розвитку; розташування поряд із місцем проживання доступних та привабливих спортивних споруд, сучасної інфраструктури для активного дозвілля; високий рівень достатку людей; підвищення рівня індивідуальної та суспільної культури здорового способу життя; забезпечення постійної пропаганди цінностей спорту для всіх та здоров'я; формування умінь у людей самоорганізовуватись для занять спортом для всіх.

Проведені дослідження з метою обґрунтування технології соціального моніторингу в системі державного управління спортом для всіх, а також отримані результати в ході її використання становили інформаційну основу для визначення стратегії формування системи спорту для всіх, згодом вказали на її виправданість, а також підтвердили належну ефективність запропонованої технології соціального проектування відповідних закладів на прикладі центрів фізичного здоров'я населення “Спорт для всіх”.

У шостому розділі **“Теоретико-методичні аспекти кадрового забезпечення управління спортом для всіх в Україні”** здійснено аналіз підготовки фахівців із менеджменту й управління спортом для всіх у ряді країн Європи та Північної Америки, а також проблем й перспектив підготовки таких фахівців в Україні на сучасному етапі.

Проаналізовано зарубіжний досвід підготовки менеджерів фізичного виховання і спорту.

Виявлено, що перші спроби вирішити кадрову проблему у менеджменті фізичного виховання і спорту відносяться до 1970-х років. Починаючи з другої половини 1980-х років у світі почала складатись система регулярної підготовки фахівців із менеджменту фізичного виховання і спорту у вищих навчальних закладах. При цьому застосовувались два головних підходи до побудови національних систем освіти. У країнах Північної Америки (США та Канаді) вищі навчальні заклади орієнтувались на підготовку менеджерів вузької спеціалізації, які могли б працювати переважно у таких видах спорту, як бейсбол, бокс та гольф. Натомість навчальні заклади країн Західної Європи започаткували освітню практику, яка ґрунтувалась на принципі універсальності підготовки менеджерів. Їхні випускники отримують широкі знання з питань менеджменту фізичного виховання і спорту і можуть працювати не лише в професійних спортивних структурах, а й в інших фізкультурно-спортивних організаціях, у тому числі і в організаціях спорту для всіх.

На сьогодні системи підготовки менеджерів фізичного виховання і спорту існують у всіх країнах Європи. Проте найефективнішими тут вважають Велику Британію, Францію, Швейцарію та Німеччину. Водночас слід відмітити, що підготовка фахівців із менеджменту фізичного виховання і спорту більшістю західноєвропейських вищих навчальних закладів зорієнтована, головним чином на задоволення кадрових потреб структур спорту вищих досягнень. Значно менша увага приділяється формуванню у майбутніх менеджерів знань та навичок, які давали б їм можливість ефективно виконувати свої фахові обов'язки в організаціях спорту для всіх. Указаний недолік частково нівелюється за рахунок введення до навчальних планів таких дисциплін, як “Бізнес-планування малих підприємств у спорті”, “Менеджмент спортивних споруд”, “Менеджмент спортивних подій”, які передбачають врахування специфіки діяльності організацій спорту для всіх. Позитивною слід вважати освітню діяльність Інституту економіки спорту та менеджменту фізичного виховання і спорту при Вищій школі спорту Німецького університету спорту у м. Кельні. Він здійснює підготовку фахівців за спеціальностями “Менеджмент спортивного туризму та рекреації” і “Менеджмент сфери реабілітації та здоров'я”.

Розглянуто також досвід підготовки менеджерів фізичного виховання і спорту, накопичений вищими навчальними закладами Російської Федерації. Безсумнівним лідером тут є Російський державний університет фізичної культури, спорту та туризму. В межах спеціальності “Фізична культура і спорт” у 1995 р. на кафедрі спортивного менеджменту й економіки було започатковано спеціалізацію “Спортивний менеджмент” на денній та заочній формах навчання. Щорічно кафедра випускає по 10—15 дипломованих менеджерів фізичного виховання і спорту. Особливої уваги заслуговує досвід підготовки менеджерів спорту для всіх із застосуванням системи дистанційного навчання, в якій беруть участь п'ятнадцять провідних російських ВНЗ, викладачами яких розроблено електронні освітні програми з важливих напрямів менеджменту фізичного виховання і спорту та адміністрування.

Здійснено ретроспективний аналіз підготовки організаторів фізкультурно-оздоровчої роботи в Україні. Підготовку таких фахівців було започатковано у 1970-ті роки на базі Київського державного інституту фізичної культури, а з 1982 р. вона вже здійснюється і в інших вищих навчальних закладах фізичного виховання і спорту країни. Соціальні трансформації українського суспільства на межі 1980— 1990-х років, активний вплив ринку на розвиток сфери фізичної культури і спорту висунули нові вимоги перед фахівцями-організаторами фізкультурно-оздоровчої роботи. В таких умовах було ухвалено рішення про підготовку фахівців нового типу — менеджерів фізичного виховання і спорту. З 1996 р. запроваджено навчальну програму підготовки в рамках спеціальності “Олімпійський та професійний спорт” фахівців за спеціалізацією “Менеджмент і управління фізичним вихованням і спортом”.

За підсумками проведеного нами анкетного опитування керівних працівників сфери фізичної культури і спорту, студентів та викладачів вищих навчальних закладів було встановлено, що:

1) діюча в Україні система підготовки менеджерів фізичного виховання і спорту, загалом, та менеджерів спорту для всіх, зокрема, малоефективна. Під час навчання у студентів не формується необхідний рівень готовності до професійної діяльності в ринкових умовах та до впровадження гуманістично орієнтованого залучення населення до рухової активності як важливої складової здорового способу життя;

2) характерними ознаками існуючої системи підготовки менеджерів спорту для всіх в Україні є: одночасна підготовка таких фахівців разом із менеджерами спорту вищих досягнень; відсутність стандартизованих підходів до формування змісту, форм та методів навчального процесу з менеджменту спорту для всіх у вищих навчальних закладах, в яких здійснюється підготовка фахівців для сфери фізичної культури і спорту; недостатня орієнтація навчального процесу на ознайомлення студентів із характером професійної діяльності менеджера спорту для всіх; недостатнє використання в навчальному процесі інформаційних та комунікаційних технологій, освітніх інновацій; незадовільне науково-методичне забезпечення навчального процесу, відсутність необхідної навчальної літератури; необхідність регулярного підвищення кваліфікації відповідних науково-педагогічних кадрів;

3) удосконалення системи підготовки менеджерів спорту для всіх в Україні потребує відповідного наукового обґрунтування, що передбачає формування концептуальних засад та змістового компонента підготовки та нормативних засад її організації.

Здійснено аналіз сфери діяльності менеджера в системі спорту для всіх в Україні, а також визначено, що підготовка сучасних менеджерів спорту для всіх має ґрунтуватись на відповідних принципових позиціях. Насамперед, вони мають бути носіями ідей здорового способу життя та гуманізму у спорті для всіх, а також володіти інструментарієм їх втілення у практику діяльності суб'єктів спорту для всіх. Зміст підготовки має відповідати вимогам сучасного ринку

фізкультурно-оздоровчих та спортивно-оздоровчих послуг. Майбутні менеджери повинні вільно орієнтуватись у ринковій кон'юнктурі, якісних та кількісних параметрах як вітчизняного, так і світового ринку послуг, володіти сучасними методами забезпечення високої якості послуг та їх просування на ринок. Підготовка менеджерів спорту для всіх має забезпечити їхню високу конкурентоспроможність на сучасному ринку праці у сфері фізичної культури і спорту. Освіта менеджерів спорту для всіх повинна мати безперервний характер. Вона має забезпечувати можливість періодичного оновлення знань та навичок менеджерів шляхом регулярного підвищення їхньої кваліфікації. Система підготовки менеджерів повинна бути побудована з урахуванням міжнародних стандартів, що дозволить спрямовувати менеджмент на вирішення завдань розвитку вітчизняної системи спорту для всіх як невід'ємної складової відповідної світової системи.

Спираючись на наведені принципові положення, запропоновано нову схему підготовки менеджерів спорту для всіх. Здійснюється загальний набір студентів для навчання за напрямом підготовки “Здоров’я людини” за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр”. Протягом перших двох років навчання студенти оволодівають знаннями з дисциплін трьох загальноприйнятих навчальних циклів. На третьому курсі — знаннями, що дають уявлення про сучасний менеджмент загалом, особливості менеджменту в спорті для всіх, а також один із визначальних аспектів менеджменту — економічний. Студентам бакалаврату можуть бути запропоновані додаткові курси. З огляду на досвід російських вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту доцільно надати можливість майбутнім бакалаврам оволодіти однією або кількома вузькими спеціалізаціями з питань менеджменту спорту для всіх: “Менеджер тренажерного залу”, “Менеджер водних програм”, “Менеджер ігрових програм” тощо. Після вивчення додаткового курсу студенти отримують відповідний сертифікат. За підсумками державної атестації випускники отримують диплом бакалавра фізичного виховання, спорту та здоров’я людини та кваліфікацію “Викладач фізичного виховання, фахівець з фізичної рекреації”, “Викладач фізичного виховання, фітнес-тренер”, “Викладач фізичного виховання, фахівець з оздоровчих технологій”. В організаціях спорту для всіх вони можуть займати посади менеджерів нижчої ланки, тобто виконувати обов’язки менеджерів спортивно-оздоровчих програм.

Випускники бакалаврату, які оволоділи базовими знаннями з менеджменту й успішно захистили дипломну роботу з відповідної тематики, можуть бути рекомендовані до продовження навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”. Навчаючись у магістратурі, вони отримують змогу на основі нових знань із менеджменту спорту для всіх продовжувати розпочаті раніше дослідження з обраних ними тем, впроваджувати результати досліджень у практику діяльності суб’єктів спорту для всіх. У разі досягнення магістрантами істотних успіхів у науково-дослідній роботі, вони можуть продовжити навчання в аспірантурі. Випускники магістратури отримують кваліфікацію магістра з менеджменту й управління спорту для всіх і можуть займати

посади менеджерів середньої ланки — керівників структурних підрозділів, які забезпечують реалізацію відповідних програм спорту для всіх.

Запропонований підхід до підготовки менеджерів спорту для всіх має ряд істотних переваг. По-перше, він повною мірою відповідає європейським стандартам ступеневої підготовки спортивних менеджерів. По-друге, застосування цього підходу сприяє вирішенню кадрових проблем спорту для всіх в Україні. Організації спорту для всіх за своєю економічною природою є малими або середніми підприємствами. Маючи сертифікати менеджерів, випускники бакалаврату можуть суміщати педагогічно-спортивну діяльність з роботою менеджера нижчих ланок управління. По-третє, створюються умови для підвищення якості підготовки фахівців із менеджменту спорту для всіх за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”. Саме цей освітньо-кваліфікаційний рівень має стати основним у підготовці менеджерів спорту для всіх.

Зважаючи на розроблену дворівневу систему підготовки фахівців із менеджменту спорту для всіх, внесено відповідні пропозиції до стандартів вищої освіти з підготовки фахівців у галузі знань “Фізичне виховання, спорт і здоров’я людини” за напрямом “Здоров’я людини”.

У цьому розділі “**Аналіз та узагальнення результатів дослідження**” представлено наукову та практичну значущість результатів дисертаційної роботи, що забезпечили вирішення важливої наукової проблеми — формування системи спорту для всіх як складової здорового способу життя з урахуванням специфіки сучасного розвитку України.

Принципово новим у дисертації є:

- розгляд системи спорту для всіх як самостійної соціальної системи та підсистеми здорового способу життя з орієнтацією не на внутрішні критерії, а на критерії, що визначаються вказаною системою вищого рівня, в органічному взаємозв’язку з іншими компонентами здорового способу життя, а також з урахуванням особливостей та національних традицій України;
- обґрунтування та реалізація концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності як методологічної основи формування системи спорту для всіх в Україні;
- визначення цілі, функцій та структури системи спорту для всіх в Україні, а також запровадження стратегічного планування, соціального проектування та соціального моніторингу у системі державного управління спортом для всіх;
- обґрунтування концептуальних засад, змістового компоненту та нормативного забезпечення організації підготовки менеджерів спорту для всіх.

Отримані результати дозволили підтвердити:

- високу ефективність системи спорту для всіх у залученні населення до рухової активності (С. М. Литвиненко, 2005; A. Goslin, 2007; J. Palm, 2006);
- гуманістичну основу спорту для всіх (В. І. Столяров, 2006; A. Salmon, 2006; A. Viti, 2004);
- роль рухової активності для профілактики захворювань та зміцнення здоров’я, а також у

вирішенні інших соціально-економічних проблем (ВООЗ, 2002—2008; В. М. Платонов, 2006; М. М. Булатова, 2007; А. В. Магльований, 2005);

- значення державного управління у формуванні та розвитку системи спорту для всіх (А. А. Ісаєв, 2002; N. Bergsgard, 2007; A. Chaker, 2004);
- необхідність диференціації у підготовці фахівців із менеджменту фізичного виховання і спорту залежно від характеру та специфіки майбутньої професії (І. І. Переверзін, 2003; М. Томич, 2005; P. Donnelly, 2004).

У ході дослідження доповнено та вдосконалено:

- тлумачення поняття “спорт для всіх” як соціального явища (Л. П. Матвєєв, 2000; M. Bartoluci, 2003; H. Jasiak, 2005);
- систематизацію положень про особливості розвитку системи залучення населення до рухової активності в Україні у другій половині ХХ ст. (В. М. Платонов, 2006; М. М. Бака, 1990; П. Ф. Савицький, 1992);
- положення про особливості розвитку спорту для всіх у провідних країнах світу та сприяння цьому процесу з боку міжнародних і континентальних організацій (O. Aura, 2004; E. Dienstl, 2003; R. Jackson, 2005);
- методологічні засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також технологізації державного управління (П. О. Рожков, 2004; Ю. П. Сурмін, 2007; K. Nylton, 2008);
- теоретико-методологічні основи професійної підготовки майбутніх фахівців сфери фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах України (Л. П. Сущенко, 2003; Ю. М. Шкрєбтій, 2004).

ВИСНОВКИ

1. Аналіз літературних джерел та практичного досвіду організаційної роботи у сфері фізичної культури і спорту дозволив встановити, що численними дослідниками з різних країн поставлено та вирішено цілий ряд актуальних питань, що стосуються різних аспектів розвитку спорту для всіх, ставлення до них держави, окремих соціальних груп та суспільства в цілому. Слід зазначити, що переважна більшість досліджень проблем спорту для всіх відображає реалії суспільств, яким притаманні соціальні системи, що ґрунтуються на підвалинах демократії та гуманізму, визнанні пріоритету прав людини, у тому числі права на здоровий спосіб життя. Водночас поза увагою сучасних дослідників залишилися проблеми формування системи спорту для всіх як складової здорового способу життя з урахуванням специфіки нинішнього етапу розвитку Української держави.

2. Функціонування та розвиток системи спорту для всіх у світовому контексті (50—60 % населення провідних країн світу залучено до рухової активності) базуються на гуманістичних

засадах, що передбачають: врахування потреб та можливостей людей; постійне адаптування до внутрішніх та зовнішніх змін; добровільність залучення людей до рухової активності; усвідомлення учасниками спорту для всіх його можливостей для збереження здоров'я та активного дозвілля.

Міжнародні організації (ООН, ЮНЕСКО, ВООЗ, Рада Європи, Європейський Союз, МОК) здійснюють постійний моніторинг ситуації та дають рекомендації урядам і громадським організаціям до забезпечення доступності занять спортом для різних груп населення з метою використання його можливостей для вирішення таких проблем: покращання якості життя людей; забезпечення гармонійного розвитку особистості; прискорення соціальної інтеграції та підвищення соціальної згуртованості, особливо серед молоді; виховання взаємної поваги, солідарності, правдивості та толерантності у суспільних відносинах; зміцнення миру та активного залучення громадян до розвитку та демократизації суспільства; підвищення ефективності впровадження здорового способу життя, профілактики захворювань, зміцнення індивідуального та громадського здоров'я.

Досвід зарубіжних країн свідчить про те, що очікуваний соціальний ефект від функціонування системи спорту для всіх суспільство може відчутти у тому випадку, коли кількість осіб, які мають достатній рівень рухової активності оздоровчої спрямованості, становить в середньому більше 30 % загальної кількості населення.

3. В Україні у період 1960—1990-х років, коли у світі формувалася та розвивався спорт для всіх, функціонувала малоефективна система залучення населення до рухової активності (в межах 5—6 % загальної кількості осіб). Визначальною детермінантою цього процесу стала застаріла методологія вітчизняної системи фізичного виховання різних груп населення, яка базувалась на пріоритеті інтересу держави і незначною мірою враховувала реальні потреби населення в руховій активності. Недосконалість вітчизняної системи залучення населення до рухової активності в радянський період (з кінця 1950-х років) була зумовлена такими чинниками: декларативність та відсутність ресурсного забезпечення відповідних партійних та державних рішень; ігнорування нової міжнародної стратегії розвитку фізичного виховання — спорту для всіх; збереження старих програмних та нормативних засад фізичного виховання різних груп населення, що втілювались у комплексі ГПО; пріоритетне місце спорту вищих досягнень порівняно з оздоровчою роботою у всіх компонентах сфери фізичної культури і спорту.

В умовах незалежності Української держави у 1990-х роках недостатній рівень рухової активності населення детерміновано такими чинниками: анахронічною методологією вітчизняної системи фізичного виховання різних груп населення; недоліками нормативно-правового та організаційно-управлінського характеру; обмеженістю ресурсного забезпечення: фінансового, матеріально-технічного, кадрового, науково-методичного та інформаційно-пропагандистського.

Вирішення зазначених проблем видається можливим на основі інноваційної стратегії залучення населення до рухової активності, яка б стимулювала існуючі прогресивні підходи та сприяла інтеграції у вітчизняну систему передового світового досвіду.

4. Формування системи спорту для всіх відповідно до особливостей сучасного етапу розвитку України має базуватися на концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності, що є системою поглядів на напрями впровадження гуманізму та подолання авторитаризму вітчизняної системи фізичного виховання різних груп населення. Обґрунтовано такі основні положення цієї концепції: орієнтування державної політики на створення умов для активного дозвілля, здорового способу життя, зміцнення здоров'я та профілактики хронічних неінфекційних захворювань; визнання кожної людини головним об'єктом та суб'єктом процесу залучення до рухової активності; врахування інтересів, потреб та здібностей конкретної людини в процесі залучення її до рухової активності; гарантування добровільності у виборі кожною людиною форм та засобів рухової активності; надання рівних можливостей кожній людині у доступності занять руховою активністю; забезпечення високоморальних відносин між усіма учасниками спортивного руху, повага до свободи і гідності кожної людини; сприяння самовдосконаленню та гармонійному розвитку особистості в процесі залучення до рухової активності.

5. Встановлено, що спорт для всіх — це самостійне соціальне явище, що полягає у регулярному використанні різними групами населення під час дозвілля доступних видів рухової активності належного обсягу шляхом участі у відповідних спортивних заходах, самостійних заняттях та/або заняттях у формальних організаціях чи неформальних групах для зміцнення здоров'я та покращання якості життя людини.

6. Система спорту для всіх є сукупністю взаємопов'язаних та взаємодіючих між собою компонентів (суб'єктів) для досягнення визначеної мети та реалізації відповідних функцій. Це цілісна соціальна система та одночасно складова системи вищого порядку — здорового способу життя. Мета системи спорту для всіх в Україні — це залучення людей до рухової активності під час дозвілля для зміцнення здоров'я. Обґрунтовано ієрархію цілей для досягнення зазначеної мети, в основі якої сформованість інтересу людини до рухової активності та наявність можливостей для підтримання та задоволення цього інтересу. Система спорту для всіх в Україні повинна забезпечувати реалізацію трьох груп функцій: 1) оздоровчих (компенсаційна; профілактична; розвиваюча; відновлення працездатності); 2) соціальних (гуманістична; забезпечення активного дозвілля; сприяння соціалізації; інформаційно-просвітницька); 3) економічних (виробництва фізкультурно-оздоровчих та спортивно-оздоровчих послуг; підготовки та використання кадрів для організацій спорту для всіх; сприяння економічному зростанню суспільства).

7. Структура системи спорту для всіх має поєднувати взаємопов'язані групи компонентів

(суб'єктів): суб'єкти, які організують та здійснюють заходи із залучення людини до рухової активності; суб'єкти, які сприяють залученню людей до рухової активності; суб'єкти, які забезпечують управління взаємодією перелічених вище суб'єктів системи спорту для всіх. Взаємодія між людиною та іншими суб'єктами системи спорту для всіх встановлюється завдяки реалізації спеціальних програм: спортивних; фітнес-програм; рекреаційних.

8. На сучасному етапі розвитку українського суспільства формування системи спорту для всіх може здійснюватися лише за участі держави. Державне управління спортом для всіх — це цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан та розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи з метою її залучення до рухової активності під час дозвілля для зміцнення здоров'я, досягнення цілей та реалізації функцій системи спорту для всіх шляхом запровадження відповідної державної політики через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією. Обґрунтування управлінських технологій є перспективним напрямом розвитку державного управління спортом для всіх. Розроблено та впроваджено алгоритми технологій стратегічного планування, соціального проектування та соціального моніторингу для формування системи спорту для всіх в Україні.

10. Стратегічне планування як технологія державного управління спортом для всіх включає формування сукупності взаємопов'язаних стратегічних документів, які визначають основні цілі та завдання держави на залучення населення до рухової активності під час дозвілля для зміцнення здоров'я, а також встановлюють раціональні шляхи та засоби досягнення вказаних цілей та вирішення поставлених завдань у визначеній стратегічній перспективі з урахуванням можливого ресурсного забезпечення. Результати проведених досліджень використано для розробки проектів законодавчих актів, рішень Президента України та Кабінету Міністрів України, що визначають стратегію формування системи спорту для всіх в Україні.

11. Соціальне проектування закладів системи спорту для всіх — це технологія державного управління у сфері фізичної культури і спорту, що передбачає поєднання суб'єктами державного управління теоретичної (науковий аналіз проблеми, наукове обґрунтування цілей, завдань, функцій, організаційної структури, повноважень бажаного закладу), а також практичної діяльності, спрямованої на апробацію відповідного соціального проекту та внесення до нього необхідних коректив. В Україні ефективною є реалізація соціального проекту, спрямованого на формування мережі центрів фізичного здоров'я населення “Спорт для всіх” всеукраїнського, регіонального та місцевого рівнів як бюджетних установ та комунальних підприємств.

12. Соціальний моніторинг рівня залучення населення до спорту для всіх визначається як система організаційних заходів, спрямованих на забезпечення періодичного збирання, опрацювання та аналізу показників про стан використання рухової активності у повсякденній діяльності різних груп населення з урахуванням їхніх потреб та цінностей, а також про основні

чинники, які стримують процес залучення людей до рухової активності як важливої складової здорового способу життя. Моніторинг включає: всеукраїнське опитування населення та експертне оцінювання. Запропоновано встановлювати ефективні форми та популярні види залучення людей до рухової активності під час дозвілля для зміцнення здоров'я, стимулюючі та стримуючі чинники цього процесу, а також три рівні залучення конкретної людини до спорту для всіх: перший рівень — достатній (не менше 4—5 занять на тиждень або більше 240 разів на рік, тривалість одного заняття — не менше 30 хв); другий рівень — помірний (2—3 заняття на тиждень або від 120 до 240 разів на рік, тривалість одного заняття — не менше 30 хв); третій рівень — низький (1—2 заняття на тиждень або від одного до 120 разів на рік).

13. Однією з визначальних умов ефективного формування системи спорту для всіх в Україні є кадрове забезпечення управління цим процесом. Виявлено такі недоліки у підготовці менеджерів спорту для всіх в Україні: одночасна підготовка таких фахівців разом із менеджерами спорту вищих досягнень; відсутність стандартизованих підходів до формування змісту, форм та методів навчального процесу з менеджменту спорту для всіх у вищих навчальних закладах, в яких здійснюється підготовка фахівців для сфери фізичної культури і спорту; недостатня орієнтація навчального процесу на ознайомлення студентів із характером професійної діяльності менеджера спорту для всіх; незадовільне науково-методичне забезпечення навчального процесу, відсутність необхідної навчальної літератури.

14. Із метою формування вітчизняної системи підготовки менеджерів спорту для всіх доцільно застосувати досвід європейської школи підготовки менеджерів із фізичного виховання і спорту, насамперед здобутків вищих навчальних закладів Великої Британії та Німеччини. Обґрунтовано концептуальні засади, змістовий компонент та нормативні засади організації підготовки менеджерів спорту для всіх в Україні. Необхідно орієнтуватись на впровадження дворівневої системи підготовки менеджерів спорту для всіх. На освітньо-кваліфікаційному рівні “бакалавр” слід формувати у майбутніх фахівців за напрямом підготовки “Здоров'я людини” загальні знання з основ соціального управління та теорії спорту для всіх, а також навички практичної діяльності на нижчих рівнях менеджменту спорту для всіх. На освітньо-кваліфікаційному рівні “магістр” студенти мають отримувати фахові якості, що дозволять їм займати посади менеджерів середньої ланки в організаціях спорту для всіх, викладачів вищих навчальних закладів, а також наукових співробітників науково-дослідних установ та підрозділів.

15. Впровадження концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності як складової здорового способу життя шляхом розробки та застосування відповідних технологій державного управління (стратегічне планування, соціальне проектування, соціальний моніторинг) та підготовки майбутніх управлінських кадрів дозволило розпочати формування системи спорту для всіх в Україні та забезпечити поступове зростання чисельності населення, залученого до

рухової активності під час дозвілля для зміцнення здоров'я.

СПИСОК РОБІТ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографічне видання

Дутчак М. В. Спорт для всіх в Україні: теорія і практика / М. В. Дутчак. — К. : Олімп. л-ра, 2009. — 279 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Дутчак М. В. Окремі технології управлінського контролю за фізичною активністю населення в європейських країнах / М. В. Дутчак // Молода спортивна наука України : зб. наук. статей. — Вип. 4. — Львів : ЛДІФК, 2000. — С. 75—77.
2. Дутчак М. В. “Спорт для всех” в утверждени идеалов олимпизма в Украине / М. В. Дутчак // Наука в олимпийском спорте. — 2001. — № 3. — С. 61—63.
3. Дутчак М. В. Теоретичні засади основних понять спортивного менеджменту / М. В. Дутчак // Молода спортивна наука України : зб. наук. статей. — Вип. 5. — Львів : ЛДІФК, 2001. — С. 70—73.
4. Дутчак М. В. Стратегія і тактика розвитку спорту для всіх в Україні / М. В. Дутчак // Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фіз. виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. — Х. : ХДАДМ (ХХІІ), 2003. — № 16. — С. 3—16.
5. Дутчак М. В. Реалії та перспективи трансформації масового спортивного руху в Україні / М. В. Дутчак // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. РЕГІ. — Рівне, 2003. — С. 200—212.
6. Дутчак М. В. Комплекс тестування “Крок до здоров'я” — шлях до гуманізації фізичного виховання школярів / М. В. Дутчак // Фіз. виховання в школі. — 2005. — № 6. — С. 15—16.
7. Дутчак М. В. Організаційні засади проведення міжнародного року спорту і фізичного виховання в Україні / М. В. Дутчак // Фіз. виховання в школі. — 2005. — № 1. — С. 2—3.
8. Дутчак М. В. Проблеми спорту для всіх в Україні в контексті європейської інтеграції / М. В. Дутчак // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. РЕГІ. — Рівне, 2006. — С. 18—24.
9. Дутчак М. В. Спорт для всіх в Україні: результати загальнонаціонального опитування / М. В. Дутчак // Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фіз. виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. — Х. : ХДАДМ (ХХІІ), 2006. — № 2. — С. 37—43.
10. Дутчак М. В. Гуманізм: сутність, еволюція, технології / М. В. Дутчак // Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фіз. виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С.

Єрмакова. — Х. : ХДАДМ (ХХІІІ), 2007. — № 4. — С. 52—59.

11. Дутчак М. В. Основні положення концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності в Україні / М. В. Дутчак // Актуальні проблеми фіз. культури і спорту : зб. наук. пр. / за ред. В. О. Дрюкова. — К. : Наук. світ, 2007. — № 12. — С. 47—53.
12. Дутчак М. В. Спорт для всіх у Фінляндії, Німеччині та Франції / М. В. Дутчак // Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фіз. виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. — Х. : ХДАДМ (ХХІІІ), 2007. — № 8. — С. 36—43.
13. Дутчак М. В. Спорт для всіх в Японії та Канаді / М. В. Дутчак // Вісник Прикарпатського ун-ту. — 2007. — Вип. ІV. — С. 75—82.
14. Дутчак М. В. Особливості підготовки майбутніх менеджерів спорту для всіх / М. В. Дутчак // Спортивний вісник Придніпров'я. — 2007. — № 2—3. — С. 95—98.
15. Дутчак М. В. Спорт для всіх у світовому контексті: напрями та технології діяльності міжнародних організацій / М. В. Дутчак // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. — 2007. — № 1. — С. 8—16.
16. Дутчак М. В. Спорт для всіх у країнах з високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю / М. В. Дутчак // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. — 2007. — № 3. — С. 47—58.
17. Дутчак М. В. Генезис та сутність спорту для всіх: теоретико-методологічний аналіз / М. В. Дутчак // Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фіз. виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. — Х. : ХДАДМ (ХХІІІ), 2007. — № 11. — С. 38—45.
18. Дутчак М. В. Система залучення населення до рухової активності в Україні в другій половині ХХ ст. / М. В. Дутчак // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. — 2007. — № 4. — С. 45—54.
19. Дутчак М. В. Протиріччя та особливості гуманізації фізичного виховання та спорту [Електронний ресурс] / М. В. Дутчак // Спортивна наука України. — 2008. — № 4 (19). — С. 12—26. — Режим доступу до журн. : <http://www.sportscience.org.ua/index.php/Arhiv.html>.
20. Дутчак М. В. Моніторинг в системі державного управління спортом для всіх в Україні / М. В. Дутчак // Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фіз. виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. — Х. : ХДАДМ (ХХІІІ), 2008. — № 9. — С. 34—43.
21. Дутчак М. В. Теоретичні основи формування системи підготовки менеджерів спорту для всіх в Україні / М. В. Дутчак // Спортивний вісник Придніпров'я. — 2009. — № 1. — С. 3—9.
22. Дутчак М. В. Функції системи спорту для всіх в Україні [Електронний ресурс] / М. В. Дутчак // Спортивна наука України. — 2009. — № 2 (22). — С. 3—15. — Режим доступу до журн. : <http://www.sportscience.org.ua/index.php/Arhiv.html>.
23. Дутчак М. В. Спорт для всіх як соціальна система / М. В. Дутчак // Вісник Чернігівського

держ. пед. ун-ту. — 2009. — Вип. 64. — С. 13—19.

24. Дутчак М. В. Підготовка фахівців з менеджменту і управління спортом для всіх у зарубіжних країнах / М. В. Дутчак // Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фіз. виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. — Х. : ХДАДМ (ХХП), 2009. — № 3. — С. 43—48.

Праці, опубліковані в інших виданнях:

25. Дутчак М. В. Окремі аспекти реформування системи фізичного виховання в Україні / М. В. Дутчак // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. РЕГІ. — Рівне : Ліста, 1999. — С. 158—162.
26. Дутчак М. В. Особливості розвитку фізичної культури і спорту на регіональному рівні в умовах незалежної України (на прикладі Рівненської області) / М. В. Дутчак // Психолого-педагогічні основи гуманізації виховання і навчання в школах і вищих навчальних закладах : зб. наук. пр. РЕГІ. — Рівне : Тетіс, 2000. — С. 136—140.
27. Дутчак М. В. Актуальні проблеми теорії та технології менеджменту фізичного виховання і спорту / М. В. Дутчак // Економічна підготовка фахівців у непрофільних вищих навчальних закладах : матеріали другої Всеукраїнської науково-практ. конф. — Львів : ЛДІФК, 2000. — С. 21—24.
28. Дутчак М. В. Соціальний моніторинг в системі спортивного менеджменту (на прикладі спорту для всіх) / М. В. Дутчак // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. РЕГІ. — Рівне : Принт Хауз, 2001. — С. 30—40.
29. Дутчак М. В. Тенденції розвитку управлінських відносин у галузі фізичного виховання і спорту в ринкових умовах / М. В. Дутчак // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі : зб. наук. пр. — Рівне : Ліста, 2001. — С. 143—149.
30. Дутчак М. В. Основные направления государственной поддержки спорта для всех в Украине / М. В. Дутчак // *Physical education and sport: Quarterly, Volume 46, Supplement # 1, Part 2.* Warsaw: Scientific Publishers PWN 2002. — P 39—40.
31. Дутчак М. В. Спорт в молодежной среде: социологические аспекты / М. В. Дутчак // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. — 2003. — № 4. — С. 66—71.
32. Дутчак М. В. Спорт для всіх у Європі: засади та тенденції розвитку // Реалізація здорового способу життя — сучасні підходи / за заг ред. М. Лук'янченка, Ю. Шкретія, Е. Боляха, А. Матвеева. — Дрогобич : КОЛО, 2005. — С. 7—12.
33. Дутчак М. В. Виступ заступника міністра у справах сім'ї, молоді та спорту М. В. Дутчака на зустрічі з професорсько-викладацьким складом і студентами Інституту фізичного виховання

та спорту Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова / М. В. Дутчак // Основи здоров'я та фізичної культури. — 2006. — № 9. — С. 2—5.

34. Дутчак М. В. Спорт для всіх в Україні: можливості, проблеми та здобутки / М. В. Дутчак // Реалізація здорового способу життя — сучасні підходи: монографія / за заг ред. М. Лук'янченка, А. Матвєєва, А. Подольски, Ю. Шкрєб-тія. — Дрогобич : КОЛО, 2007. — С. 180—186.
35. Дутчак М. В. Спорт для всіх у світовому контексті / Дутчак М. В. — К. : Олімп. л-ра, 2007. — 111 с.
36. Дутчак М. В. Моніторинг рівня залучення населення до спорту для всіх: результати всеукраїнського опитування та експертного оцінювання / [М. В. Дутчак, П. М. Мартин, О. О. Ляшенко та ін.]. — К. : Алекс Принтер, 2008. — 18 с. Особистим внеском автора є постановка проблеми дослідження, інтерпретація результатів дослідження, формулювання висновків.

Тези доповідей:

37. Дутчак М. В. Актуальність досліджень проблем управлінського контролю в системі фізичного виховання / М. В. Дутчак // Четвертий Міжнар. наук. конгрес “Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації” : тези доп. — К. : Олімп. л-ра, 2000. — С. 478.
38. Dutchak M. Sport for All in Ukraine / M. Dutchak // ESC. NEWSLETTER: The 16th European Sports Conference informs. — 2004. — N0 2. — P 6—7.
39. Dutchak M. Sport participation in Ukraine / M. Dutchak // 10th World Sport for All Congress 2004: Book of Abstracts. — Rome, 2004. — P. 43.
40. Дутчак М. В. Концепція гуманізації масового спорту в Україні / М. В. Дутчак // IX міжнар. наук. конгрес “Олімпійський спорт і спорт для всіх” : тези доп. — К. : Олімп. л-ра, 2005. — С. 563.
41. Дутчак М. В. Современные технологии государственного управления развитием спорта для всех в Украине / М. В. Дутчак // X междунар. науч. конгр. “Современный олимпийский спорт и спорт для всех” : тез. докл. — Гданск : Академия физ. воспитания и спорта, 2006. — С. 168—174.
42. Дутчак М. В. Спорт для всіх: особливості сприяння європейських міждержавних організацій / М. В. Дутчак // Матеріали II міжнар. науково-практ. конф. “Актуальні проблеми розвитку руху “Спорт для всіх”: досвід, досягнення, тенденції”. — Тернопіль, 2007. — Т. 2. — С. 209—213.
43. Дутчак М. В. Деятельность общемировых межправительственных организаций по развитию спорта для всех // XI междунар. науч. конгр. “Современный олимпийский спорт и спорт для

всех” : тез. докл. — Минск : БГУФК, 2007. — С. 133—136.

44. Дутчак М. В. Теоретические и технологические основы формирования системы спорта для всех в Украине / М. В. Дутчак // XII междунар. науч. конгр. “Современный олимпийский и паралимпийский спорт и спорт для всех” : тез. докл. — М. : Физическая культура, 2008. — С. 113—114.

АНОТАЦІЇ

Дутчак Мирослав Васильович. Теоретико-методологічні засади формування системи спорту для всіх в Україні. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 — Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. — Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2009.

Дисертація присвячена проблемі теоретико-методологічного обґрунтування процесу формування системи спорту для всіх в Україні. Розроблено та реалізовано концепцію гуманізації процесу залучення населення до рухової активності під час дозвілля для зміцнення здоров'я як методологічної основи формування системи спорту для всіх. Здійснено аналіз сутності спорту для всіх та особливостей його розвитку у світовому контексті. Досліджено систему залучення населення до рухової активності в Україні у другій половині ХХ ст. Визначено ієрархію цілей, функції та структуру системи спорту для всіх. Розкрито значення та принципи державного управління спортом для всіх. Розроблено та впроваджено технології державного управління спортом для всіх: стратегічного планування, соціального проектування та соціального моніторингу. Обґрунтовано концептуальний підхід і змістові компоненти підготовки менеджерів спорту для всіх.

Ключові слова: спорт для всіх, гуманізація, рухова активність, дозвілля, здоров'я, державне управління, стратегічне планування, соціальне проектування, соціальний моніторинг, менеджери спорту для всіх.

Дутчак Мирослав Васильевич. Теоретико-методические основы формирования системы спорта для всех в Украине. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 — Физическая культура, физическое воспитание разных групп населения. — Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Киев, 2009.

Диссертация посвящена проблеме теоретико-методологического обоснования процесса формирования системы спорта для всех в Украине. В результате проведенного исследования получены новые данные, которые в совокупности решают важную научную проблему по

формированию системы спорта для всех с учетом особенностей современного этапа развития Украины и имеют ценность для общественной практики (повышают уровень привлечения населения к двигательной активности как составляющей здорового образа жизни). Разработано новое научное направление, которое предполагает изучение спорта для всех как составной системы более высокого порядка — здорового образа жизни с учетом соответствующих внутренних и внешних связей, что раскрывает более широкий спектр функций использования возможностей спорта для всех относительно адекватной реакции на совокупность современных вызовов перед украинским обществом вообще и конкретным человеком в частности.

Определено, что спорт для всех — это самостоятельное социальное явление, которое предполагает регулярное использование разными группами населения во время досуга доступных видов двигательной активности должного объема путем участия в соответствующих спортивных мероприятиях, самостоятельных занятий и/ или занятий в формальных организациях или неформальных группах для укрепления здоровья и повышения качества жизни человека. Сделан анализ направлений содействия развитию спорта для всех со стороны Организации Объединенных Наций, ЮНЕСКО, Всемирной организации здравоохранения, Совета Европы, Европейского Союза, Международного олимпийского комитета и Международной ассоциации спорта для всех. Показаны особенности развития спорта для всех в странах с высоким уровнем привлечения населения к двигательной активности (Финляндия, Германия, Франция, Япония, Канада). Приведен анализ состояния привлечения населения к двигательной активности в Украине во второй половине XX в. Дана характеристика предпосылок формирования системы спорта для всех в Украине в начале XXI в.

В диссертации разработано, теоретически обосновано и реализовано концепцию гуманизации процесса привлечения населения к двигательной активности как методологической основы формирования системы спорта для всех в Украине. Данную концепцию представлено как систему взглядов на направление преодоления авторитаризма отечественной системы физического воспитания разных групп населения и внедрения гуманизма, к которым отнесено: ориентирование государственной политики на создание условий для активного досуга, формирования здорового образа жизни и профилактики хронических неинфекционных заболеваний; признание каждого человека главным объектом и субъектом процесса привлечения к двигательной активности; учет интересов, потребностей и способностей конкретного человека в процессе его привлечения к двигательной активности; гарантирование добровольности в выборе каждым человеком форм и средств двигательной активности; обеспечение высокоморальных отношений между всеми участниками спортивного движения, уважение к свободе и достоинству каждого человека; содействие самосовершенствованию и гармоническому развитию личности в процессе привлечения к двигательной активности.

В результате проведенных исследований определено главную цель системы спорта для всех — привлечение людей к двигательной активности во время досуга для укрепления здоровья, а также разработано иерархию целей этой системы. Обосновано функции системы спорта для всех, которые дифференцированы на такие группы: оздоровительные, социальные и экономические. Разработана структура системы спорта для всех, в которой главным объектом и субъектом является человек, а другие субъекты разделены на три группы: 1) субъекты, организующие и осуществляющие мероприятия по привлечению человека к двигательной активности; 2) субъекты, содействующие привлечению людей к двигательной активности; 3) субъекты, обеспечивающие управление взаимодействием указанных субъектов. Система спорта для всех предполагает реализацию соответствующих программ: спортивных, фитнес-программ и рекреационных.

В диссертации обосновано сущность государственного управления спортом для всех, показано целесообразность разработки и использования в нем управленческих технологий, разработаны технологии стратегического планирования, социального проектирования и социального мониторинга для формирования системы спорта для всех в Украине. Результаты исследований использованы для подготовки проектов законодательных актов, решений Президента и Правительства Украины, которые определяют стратегию формирования системы спорта для всех. В Украине успешно реализуется социальный проект, который предусматривает формирование сети центров физического здоровья населения “Спорт для всех” как бюджетных организаций или коммунальных предприятий для привлечения населения к двигательной активности по месту жительства и в местах массового отдыха населения.

Осуществлен анализ зарубежного опыта подготовки специалистов по менеджменту спорта для всех, а также современных проблем подготовки таких специалистов в Украине. Обоснованы концептуальный подход и содержательные компоненты подготовки менеджеров спорта для всех в Украине.

Ключевые слова: спорт для всех, гуманизация, двигательная активность, досуг, здоровье, государственное управление, стратегическое планирование, социальное проектирование, социальный мониторинг, менеджеры спорта для всех.

Dutchak Myroslav Vasylyovych. Theoretical-methodological bases of forming of the system of Sport for All in Ukraine. — Manuscript.

Dissertation for awarding of scientific degree of Doctor of Sciences in Physical Education and Sport on speciality 24.00.02 — Physical culture, physical education of different groups of population. — National University of Physical Education and Sport of Ukraine, Kyiv, 2009.

The dissertation is dedicated to the problem of the theoretical-methodological argumentation of the process of formation of the system Sport for All in Ukraine. The author treated and realized the conception of the humanization of the process of attraction of population to physical activity during leisure for

strengthening of health as methodological basis for formation of the system Sport for All. The essence of the Sport for All system and peculiarities of its development in the world context are analyzed. The system of attraction of population to the physical activity in Ukraine in the second half of the 20th century is investigated. The author has defined the aim, function hierarchy and the structure of the system Sport for All. Significance and principles of the public administration of the Sport for All system are described. The technologies of the public administration of the Sport for All system are introduced: strategical planning, social projection and monitoring. The author proved the conceptual approach and meaningful components for preparing managers for the Sport for All system.

Keywords: Sport for All, humanization, physical activity, leisure, health, public administration, strategic planning, social projection, social monitoring, managers of Sport for All.